

MYTEN OM NORDLENDINGEN EN TRIBUTT TIL NILS MAGNE

Øystein Rottem, København

I.

En blygrå augustdag i 1977 stod jeg med to blytunge koffert foran meg og så etter en taxi på Langnes utenfor Tromsø. Flyet hadde nettopp landet, og jeg var svært spent på hva framtida ville bringe. Hadde det ikke vært for at *Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen som har hjemsøkt vårt land* først utkom fem år senere, ville jeg høyst sannsynlig ha følt meg som hovedperson i en roman av Dag Solstad. Når jeg stod her jeg stod, skyldtes det en telefonoppringning tidlig på forsommeren fra den mann som er hovedpersonen i denne beretning. Nils Magne hadde gått rett på sak og spurt meg om jeg kunne tenke meg å vikariere for amanuensis Anton Fjeldstad, som skulle ha forskningsfri, og den tanken var meg slett ikke fremmed da jeg nettopp hadde avsluttet et engasjement ved Nordisk institutt på Blindern, og mine framtidsutsikter var usikre. Av denne grunn og av diverse andre grunner som er denne beretning utedkommende, var jeg i fyr og flamme ved tanken på å skulle forflytte meg til ishavsbyen, som jeg hadde hørt så mye positivt om, og ikke minst ved tanken på å tre inn i en stilling, om enn midlertidig, ved et universitet som det gikk frasagn om, i etableringsfasen som det var, og med den entusiastiske innstilling til arbeidsplassen som dette gjerne fører med seg hos de ansatte. Nils Magne kunne ikke gi meg noe sikkert løfte. Han ville ikke legge skjul på at det fantes flere kandidater, i alle fall én til foruten meg, og at det hersket en viss uenighet om hvem nordiskseksjonen var best tjent med å ansette. Det skal i denne beretning heller ikke legges skjul på at det den gang eksisterte et visst motsetningsforhold mellom nå avdøde professor Åse Hiorth Lervik på den ene side og Anton Fjeldstad og Nils Magne Knutsen på den annen, og at uenigheten om mitt kandidatur sannsynligvis sprang ut av dette motsetningsforhold. Hvorom alt er, Anton og Nils Magne trakk i alle fall det lengste strå, og her stod jeg altså på flyplassen i Tromsø, mens gråblå skyer samlet seg og de første regndråper falt, blottet for obstfeldersk fremmedfølelse, tvertimot opp-

stemt og forventningsfull, med mine to koffert foran meg, koffert som var stappfulle av marxistisk litteraturteori og bøker av og om Knut Hamsun.

Jeg kjente Nils Magne fra før, han hørte rett nok ikke til min nærmeste omgangskrets og hadde gjort seg ferdig med norsk hovedfag før meg, men i norskmiljøet på Blindern i første halvdel av 1970-tallet var han ikke bare en kjent skikkelse, men rett og slett ikke til å overse. Under Tromsø-oppholdet skulle han komme til å bli en av de sentrale personene i mitt liv, både faglig og privat, og etter hvert også en av mine nærmeste venner. I august 1977 var dette framtidsmusikk, men jeg hadde allerede da en fornemmelse av at Nils Magne var 'min mann'. Det gikk rykter om at han var en habil mellomdistanseløper, og at han likte å spille fotball, det kunne enhver som hadde sin daglige gange mellom kantinen og lesesalen på Blindern ikke unngå å legge merke til. I det hele tatt, Nils Magne feide som en nordavindskuling gjennom norskmiljøet ved Universitetet i Oslo og var pott og panne som organisator av såvel de årlige hovedfagsfestene som de jevnlig five-a-side-turneringer på plenen mellom Grillen og Henrik Wergelands hus. Allerede den gang hadde han et ry på seg som spirituell festtaler og gitarspillende entertainer som kunne dra igang en allsang ved ethvert passende høve. På kaférommet gikk det frasagn om hans bravader på dansegolvet. Ingen danset swing med slik glød og entusiasme som Nils Magne, og ingen kunne dreie de dāneferdige hovedfagsstudiner rundt på så lange turer og med så sikkert håndlag som ham. Jeg hadde altså allerede både ad rykters vei og ved selvsyn blitt oppmerksom på Nils Magnes festglede og store organisasjonstalent, to av jubilantens egenskaper som jeg senere til min store fornøyelse skulle få se utfolde seg til fulle i utallige sammenhenger i løpet av min hektiske Tromsø-tid.

Alle disse utenomfaglige aktiviteter til tross så hadde ikke Nils Magne misrøktet sine studier, det visste jeg godt, og det hadde jeg også selv kunnet bevitne. Allerede den gang var det Knut Hamsun og den nordnorske litteraturen som stod hans hjerte nærmest, og ved ethvert seminar som omhandlet disse eller tilgrensende emner, ja, såvidt meg bekjent også ved andre seminarer, opplot han ofte og gjerne sin røst. Det var nettopp under et slikt seminar jeg var kommet til å bli bedre kjent med Nils Magne. På dette tidspunkt hadde han avsluttet studiene og var engasjert som språklig konsulent ved inn-

spillingen av TV-serien om Rosa og Benoni på Kjerringøy. Sammen med min hovedfagsveileder Rolf Nyboe Nettum ledet han samtidig et Hamsun-seminar på Blindern. Etter å ha tilbrakt dager og netter sammen med Per Bronken, Henny Moan og kompani møtte han flybåren på Blindern, full av entusiasme og kunnskaper om såvel den historiske bakgrunnen for Hamsuns nordlandsromaner som om adaptasjonen av de samme romaner til film. Her var han på hjemmebane, og som forsker og underviser er det på denne bane han har ytt siste beste og nedlagt det meste av sin innsats i hele den tid som er gått siden da.

Betegnende for Nils Magnes interesseområder er tittelen på hovedoppgaven, "Sosiale maktstrukturer og sosiale konflikter i Hamsuns romaner *Benoni* og *Rosa*. En analyse", som han leverte inn i 1975, og som i lett omarbeidet form utkom som bok i 1975 under tittelen *Makt og avmakt. En studie av Hamsuns Benoni og Rosa*. I pakt med 1970-årenes akademiske tidsånd var innfallsvinkelen litteratur-sosiologisk, og i detalj kunne Nils Magne påvise sammenfallet mellom Hamsuns romaner og den tid og det samfunn som handlingen i dem var lagt til. Her gikk han inn på såvel båttyper som på bruken av tiltaleformer og påviste at romanene om Rosa og Benoni var skrevet av en forfatter som kunne sine ting. Men ifølge Nils Magne omfattet ikke Hamsuns realisme vår verden av ting alene, vel så viktig var den sosialhistoriske dimensjonen, og det var denne han først og fremst viet sin oppmerksomhet i hovedfagsavhandlingen. Her påviste han hvordan Macks sterke posisjon berodde på en maktstruktur med føydallignende trekk, som i ett og alt svarte til den som de nordnorske nessekongene hadde fungert innenfor, og det var maktpåliggende for Nils Magne å føre belegg for at Hamsuns syn på sin egen 'helt' så langt fra var entydig positivt, slik tidligere fortolkere av romanene hadde vært tilbøyelig til å mene, men tvertimot i like høy grad kritisk-avslørende i sin framstilling av manipulasjoner og maktmisbruk, og at forfatterens sympati i virkeligheten lå hos folkets representant, Benoni, samme hvor ironisk denne halvt latterlige person måtte være framstilt. Mens det altså hadde vært vanlig å oppfatte Benoni som en komisk skikkelse, hevdet Nils Magne at han var noe mer enn en individuell figur, han var også en typisk skikkelse forsåvidt som han representerte og reflekterte de motsetningsfylte sosiale kreftene i det nordlandske samfunn i det tidsrom handlingen var lagt til. Med sin studie

ville dessuten Nils Magne bidra til en oppvurdering av dobbeltromanen *Benoni* og *Rosa*, som tidligere var blitt regnet til Hamsuns mindre betydningsfulle verk, og i denne sammenheng var det især Hamsuns mesterskap som *realist* Nils Magne la vekt på. Fram til 1970-årene var det Hamsuns 1890-tallsromaner som ble viet størst oppmerksomhet i akademiske kretser, men nå var det flere som fikk øynene opp for de senere verkenes betydning, framfor alt Nordlandsromanene, og det er neppe for meget sagt at Nils Magne i den forbindelse spilte en viktig rolle som pådriver. Allerede nå var han opptatt av å bygge opp under bildet av den sene Hamsun som en genuint nordnorsk forfatter og av at dette ikke måtte oppfattes som en nedvurdering, snarere tvertimot. Men selv om den realistiske normen fungerte som en viktig målestokk for Nils Magne, undersøkte han heller ikke Hamsuns humor og kostelige menneskeskildring. At den også moret Nils Magne, slår stedvis igjennom i hovedoppgaven, også i selve den språklige utformningen, men jevnt over er studien av *Benoni* og *Rosa* nøktern og objektiv, slik det sømmer seg i en hovedoppgave. Senere skulle skribenten Nils Magne komme til å slå seg atskillig mer løs, både som forfatter av sanger og prologer til festlige anledninger og som (populær)vitenskapelig formidler, der hans blikk for verbalhumor og situasjonskomikk hos de forfattere han behandler, også smitter over på hans egen framstillingsform.

Jeg leste Nils Magnes avhandling med stor interesse, og jeg vil ikke utelukke at den fikk betydning for valget av emne for min egen hovedoppgave, selv om jeg nok syntes han var litt vel 'snill' mot Hamsun. Selv var jeg blitt grepet av den ideologikritiske syke, og ethvert forsøk på å stikke Hamsuns reaksjonære samfunnssyn under en stol så jeg på med stor skepsis. Min dype fascinasjon for Hamsuns forfatterskap kunne eller ville jeg likevel ikke skjule, verken for meg selv eller andre. Denne dobbeltheten kom til å prege min hovedfagsoppgave om *Landstrykere*. Jeg hadde da også på fornemmelsen at Nils Magne og jeg ikke stod så langt fra hverandre i synet på Hamsun, og dette fikk jeg bekreftet da Nils Magne inviterte meg og noen andre hovedfagsstudenter fra Blindern til et Hamsun-seminar på Kjerringøy, dit han kom med sine egne studenter fra Tromsø. Nå befant jeg meg for første gang i Hamsun-land, og det er en opplevelse jeg siden aldri har glemt. Det var hit Hamsun hadde kommet for å takke Zahl, og det var dette stedet som hadde tjent som modell for Sirilund, ikke i ett og

alt selvsagt, men det var mangt og meget som stemte, det kunne jeg konstatere ved selvsyn, og det kunne også Nils Magne fortelle meg mer om. Her befant Nils Magne seg i sitt rette element, som fisken i vannet, kan man si, hvis det ikke var for at man bør vokte seg for klisjéer, her hadde han vært mange ganger, og hva han ikke kunne om stedet og om Hamsuns tilknytning til dette, det fant jeg ikke bryet verdt å beskjefte meg nærmere med. Her fikk jeg oppleve ham for første gang i full utfoldelse i de fire rollene som han behersker bedre enn de fleste: som organisator, guide, kåsør og entusiastisk foreleser. Nå ble jeg også for første gang klar over at vi delte en felles fascinasjon for den norske kystkulturen, jeg fikk vite noe mer om hans særlige kystkulturelle bakgrunn, og ikke minst oppdaget jeg at vi hadde en kjær hobby til felles. Vi var begge pasjonerte fiskere, og jeg lyttet med misunnelse til hans beretninger om lange og utbytterike turer både på seiegrunnene og over ursstøene utenfor Kjerringøy med fotograf Geir Sæther fra Rosa og Benoni-teamet. Kanskje var dette begynnelsen på det som ble kalt 'a beautiful friendship' i en ikke helt ukjent film med tittelen "Casablanca". Men mer om denne vår felles fascinasjon litt lenger inne i denne beretning, for enten det nå var denne oppdagelsen, eller det var innlegget jeg holdt på Kjerringøy, eller det var hovedoppgaven min eller det var noe fjerde eller femte som satte Nils Magne på tanken å ringe til meg, så kom i alle fall den etterfølgende telefonsamtale til å virke avgjørende inn på mitt liv. Det var den som var den umiddelbare foranledningen til at jeg befant meg på Langnes denne blygrå augustdagen i 1977, spent, men helt uten den minste tanke på at mitt opphold skulle strekke seg langt utover den tid jeg hadde sett for meg, og at jeg skulle bli værende i Tromsø helt fram til sommeren 1984.

II.

Ved min ankomst til Tromsø holdt Institutt for språk og litteratur (som det het den gangen) provisorisk til huse i Brenn-bygget (noe instituttet skulle komme til å gjøre det meste av min Tromsø-tid) hvorfra man kunne beskue statuen av Roald Amundsen og bevitne Hurtigrutas daglige ankomster og avreiser, hvis man var så heldig at man fikk et kontor som vendte ut mot kaia. Standarden var ikke tipp-topp, det kan man ikke si, men det var ingen skår i gleden, utsikten veide opp mye, likeledes nærheten til Ishavsbyens mange vannhuller.

Selv var jeg en av de heldige, etter kort tid ble jeg installert på et kontor med den beste utsikt, ved siden av kontoret til Nils Magne, skulle det vise seg, og det var både godt og skitt som danskene sier, for hos Nils Magne var det et stadig renn på dørene og mange og lange samtaler som slo gjennom de papirtynne vegger og gjorde meg delaktig i Nils Magnes mangesidige virksomhet. Det heter seg om enkelte personer at det ikke er nei i deres munn, og om dette munnhell skulle passe på noen, så måtte det være på Nils Magne, i alle fall overfor studentene. Nils Magne hadde studentenes tarv for øye, det kunne jeg straks konstatere uten å legge øre til veggen mellom oss, og da han mange år senere ble tildelt en nasjonal pris for sin omsorgsfulle behandling av dem, var det høyst fortjent. Nils Magne var ikke bare en ettertraktet hovedfagsveileder og en entusiastisk foreleser og seminarleder som var begavet med en særlig evne til å gjøre det stoff han behandlet tilgjengelig og appetittvekkende, han sørget også for kos og hygge av diverse slag -- fra vaffelkakesteiking til møljekalaser, som det, især hva sistnevnte arrangementer angår, fortsatt går frasagn om. Det lå Nils Magne særlig på hjerte at studentene skulle føle seg velkommen og hjemme på studiet, det gjorde det den gangen, og det har det gjort i alle år siden da. Hvor mange hovedfagsoppgaveskrivende studenter Nils Magne har vært veileder for, har han selv neppe tall på, men det er ikke få, og etter det jeg har fått meg fortalt, tok han ikke lett på oppgaven. Nå bør jeg vel passe min munn slik at jeg ikke kommer til å fornærme tidligere studenter ved Tromsø universitet, men det er neppe for meget sagt at uten Nils Magnes kyndige veiledning, både hva innhold og skriftlig utformning angår, ville flere studenter ha fått problemer med å gjennomføre sine studier med godkjent hovedfagsoppgave. Under fire øyne og med krav om taktfull bevarelse av følsomme hemmeligheter har Nils Magne bekjent overfor meg at han har følt seg nødsaget til å skrive om atskillige passasjer i opp til flere hovedoppgaver for å føle seg på den trygge side med hensyn til visse studenters framtid. At en stilbevisst skribent som Nils Magne rent instinktivt har følt trang til å gripe inn på det norske språks vegne, er en side av samme sak og en faktor som nok også bør tillegges en ikke ubetydelig vekt.

Nå skal det ikke stikkes under en stol at det neppe bare var Nils Magnes omsorg og grundighet som gjorde ham så populær som veileder, det har nok også noe med de emner han veiledet i. Han var,

og har alltid siden vært, Knut Hamsuns og den nordnorske litteraturens mann. Det var Hamsun og nordnorsk litteratur han underviste i, og det var emner i tilknytning til dette, han oppfordret studentene til å skrive om. Han var ansatt med henblikk på at han skulle ta seg av det nordnorske som sin særlige oppgave, og han skjøttet denne oppgave med en glød og en iver som nok falt enkelte tungt for brystet. Det het seg at Universitetet i Tromsø skulle prioritere forskning og undervisning som var 'landsdelsrelevant', og Nils Magne var en sterk tilhenger av denne målsetningen. Det var det ikke alle på instituttet som var, og det var nok derfor noen som så på Nils Magne virksomhet med et skjevt blikk og mumlet noe om at den kunne virke innskrenkende. Det la ingen demper på hans entusiasme. Han var ansatt for å ta seg av nordnorsk litteratur, og dermed basta. At hovedtyngden av hans undervisning dreidde seg om nordnorsk litteratur, var rett og rimelig, både ideologisk og med hensyn til ansettelsesvilkårene. Kvinnelitteratur var det andre tyngdepunktet på instituttet den gangen. Mens Nils Magne tok seg av nordlendingene, tok professor Åse Hiorth Lervik seg av kvinnene. Vittige hoder gav uttrykk for at de kanskje burde skifte beite en gang i blant, således forstått at Åse tok seg av nordlendingene og Nils Magne kvinnene. Dette forslaget var neppe særlig ondt ment, men uten brodd var det heller ikke. Både den kvinnelitterære og den nordnorske profilen var gjenstand for spydige kommentarer over fredagspilsen på Mackkjelleren. Nils Magne ble i alle fall bebyrdet med mange hovedfagsoppgaver, enten det nå skyldes at han ivret så sterkt for at studentene skulle skrive om nordnorske emner, eller det skyldes at studentene for egen regning og på eget initiativ valgte nordnorske emner -- fordi de kom nordfra og var oppflammet av regional (selv)bevissthet, noe som ikke var uvanlig i hine hårde dage, eller de var kommet til Tromsø av kjærlighet til landsdelen. At den store mengden av hovedoppgaver om nordnorske emner som Nils Magne stimulerte til, samlet utgjør en betydelig forskningsinnsats som til gagns har bidratt til å kartlegge nordnorsk litteratur og integrere den i norsk litteraturhistorie, kan det i alle fall ikke herske tvil om.

Nils Magne egen forskning og skrivevirksomhet er også i all hovedsak knyttet til landsdelen. Fra min første tid i Tromsø stammer diverse artikler fra Nils Magne hånd, og alle omhandler nordnorske emner. Såvidt jeg forsto var planen at de skulle utgjøre de første

byggesteiner i noe som skulle bli et altomfattende historieverk om nordnorsk litteratur, vi snakket mye om dette verket, Nils Magne, Anton og jeg, og Anton og jeg prøvde å overtale Nils Magne til å skyve andre oppgaver vekk og konsentrere seg helt og fullt om dette viktige verket. Men årene gikk, og oppgavene var mange, og det var, som allerede nevnt, ikke et nei å oppdrive i Nils Magnes munn når studentene banket på døren ved siden av mitt kontor, eller det var andre som gjorde krav på hans oppmerksomhet. Fortsatt venter vi, for er det noen som har den kapasitet og de kunnskaper som skal til for å løse en slik oppgave, så må det være Nils Magne. Et framtidssønske hører kanskje ikke hjemme i en beretning som denne. Likevel må det være tillatt å uttrykke et håp om at tiden kanskje nå er moden for at Nils Magne viser seg i stand til å skyve noen av sine utallige andre arbeidsoppgaver til side (det er tegn som tyder på at han har noe slikt i sinne) og vier seg arbeidet med en slik litteraturhistorie mer eller mindre på heltid. Det ville være den helt riktige krone på et livsverk i den nordnorske litteraturens tjeneste.

Oppvurderingen av det lokale og regionale var en hjertesak for Nils Magne da jeg kom til Tromsø, og den har vedblitt å være det siden. Å komme fra provinsen var ikke det samme som å være provinsiell, hevdet han med stor kraft, og det var et synspunkt jeg, som selv kommer fra provinsen, kunne slutte meg til. I programartikkelen "Trangvik i våre hjerter. Om regional litteraturforskning" fra 1982 framfører han argumenter og leverer et forsvar for å drive med regional litteratur. De konkluderende bemerkningene er Nils Magne i et nøtteskall: "For oss provinsboere er studiet av regional litteratur et studium av årsakene til vår egen uvitenhet om oss selv og vår kulturelle bakgrunn. Politisk og økonomisk lokalhistorie er bra dekt her i landet. Nå er turen også kommet til kulturlivets lokalhistorie./Vi kan også si at å studere regional regional litteratur, det er å studere hvor mye rart det er mulig for nordmenn å tenke og skrive om nordmenn. Og gjennom studiet av andres fordommer burde man ha en brukbar mulighet til også å bli bevisst noen av sine egne./Bare det burde jo være alibi godt nok for å drive med regional litteratur."

Nils Magne har såvisst ikke trengt noe alibi for å drive med det han har drevet med. Det anførte sitatet peker ut to veier som den regionalt interesserte litteraturforsker kan betre. Selv har han betrådt begge. I flere artikler har han skrevet om emner med tilknytning til

nordnorsk litteratur, som regel oversiktspregede skriftstykker med karakteristiske titler som "Nordnorsk litteratur og nordnorsk litteraturforskning", "Norsk ishavlitteratur" (et av Nils Magne virkelige *con amore*-emner!), "Frå Petter Dass til Hans Lind til Arvid Hanssen. Eit riss av nordnorske viser i 300 år" og "Barske gleder. Noen litteraturhistoriske notater om nordnorsk humor". Alle disse artiklene og flere til er samlet i boka *Fra Ottar til Oluf. Artikler om nordnorsk litteratur* som utkom på Cassiopeia Forlag i 1991. Her tar Nils Magne for seg det som faktisk er skrevet i Nord-Norge innenfor ulike genre. Det er tale om en kartlegging og et forsøk på å se de ulike tekstene i lys av de forhold som de er blitt til under, sosiologisk, kulturhistorisk og mentalitetshistorisk, og med vekt på det virkelighetsbilde som tekstene rommer. Nils Magne er en dyktig tekstleser, men i grunnen er han av legning og talent vel så mye historiker som litteraturviter. Den faktiske historien er nesten alltid med i hans overveielser, han lar ikke tekstene sveve i et tomrom, men måler dem opp mot de (historiske) realiteter de foregir å si noe om. Han har også syslet med 'rene' historiske emner, noe som blant annet framgår av praktverket *Nessekongene. De stor handelsdynastiene i Nord-Norge* (1988) som han redigerte og selv bidro med to artikler til.

Karakteristisk for Nils Magne som skribent er at han uttrykker seg best når han skriver om emner som virkelig opptar ham, både faglig og personlig, det vil si når teksten tangerer egne erfaringer eller erfaringer han godt kunne ha tenkt seg å høste selv, som når han for eksempel skriver om Andreas Markusson i bidraget til boka *Andreas Markusson. Litteraturen - Landet - Leia*, Orkana forlag 1998, at

man kan godt forstå at alle som har noen befatning med hav og fiske, føler ektheten i denne scenen (fra Lofotfisket, m.a.); dette er ikke skrivebordslitteratur, slikt kan bare skrives av en som har stått på et skøytedekk en lofotmorra og sett og hørt alt det han forteller om. Det er ikke elegant, men det er treffende, sannferdig og overbevisende. Man fornemmer stanken av slog og solar, eimen av velbrukt sengetøy og sterk svartkaffe, av sur agnsild og gammelt fiskeblod, eimen av røff virkelighet."

I sannhet, som skribent har ikke Nils Magne gjort skam på sin oppvekst og bakgrunn. Hans fornemmelse for slog og solar i littera-

turen springer ut av egen befatning med hav og fiske. Skrivebordslitteratur er ikke Nils Magnes kopp te, han foretrekker "eimen av røff virkelighet", dermed ikke sagt at hans litteratursyn er snevert, at han mangler sans for estetisk raffinement, nei, Nils Magne kan godt kjenne skitt fra kanel og se forskjell på god og dårlig litteratur uten å henfalle til nordnorsk sjåvinisme eller snevre realistiske målestokker av den grunn, men som litteratør har han alltid hatt beina på jorda, og sansen for det folkelige har aldri forlatt ham. Når (den nordnorske) virkeligheten stiger opp fra boksidene, forløses skribenten i ham. Det er som om både stoffet og forfatterens stil smitter over på hans egen skrivemåte, bildene yngler som gyteferdig skrei i opprørt hav, setningene slår krøll på seg som nyopptrukken sei i kokende vann, ordspill og alliterasjoner går i stim. På samme vis forløser en humoristisk tekst humoren i Nils Magnes egen skrift, som når han skriver om den nordnorske humoren at det er "en humor som trives best utendørs, en humor med lav gjennomsnittsinntekt, med silde på støvlene, slog på vottene og jord under neglene."

I programartikkelen peker Nils Magne også ut et annet og litt mer uvanlig område for den regionale litteraturforsker, ikke regionens egen tekstproduksjon, men det som utenfrakommende, folk som har vært på gjennomreise eller oppholdt seg i regionen i kortere eller lengre tid, har ment og sagt og skrevet om livet og miljøet og naturen i regionen, *in casu* Nord-Norge, og det kan virke som om det er dette fenomen som har opptatt Nils Magne mest helt siden, ja, før artikkelen ble skrevet. Det var en kjepphest allerede den gang, i slutten av 1970-årene, og han har fortsatt å ri den -- utrettelig, med betydelig hell og med stor ironi og sikker sans for vittige poenger og treffsikre sitater, men med et underliggende alvor og en indignasjon på vegne av nordlendingen som ikke er til å ta feil av. Myten om nordlendingen, det er det det dreier seg om, det er den Nils Magne har avkledd og gjort til latter i undervisningstimer etter undervisningstimer, i kåserier og foredrag, for høy og lav, studenter og politikere, i Tromsø og Paris, overalt har han vært på ferde, og berettet om alle de fordommer som nordlendinger har måttet utholde. Han har vært en utrettelig sporhund i jakten på tekster fra alle tider, og funnene har vært mange og takknemlige, og han har brakt dem videre med stor entusiasme og smittende humor. Samlingen *Mørkets og kuldens rike. Tekster i tusen år om Nord-Norge og nordlendingene*, som Nils Magne redigerte og utgav

på Cassiopeia forlag i 1993, er et synlig produkt av dette veldige innsamlingsarbeidet. Avmytifiseringen var nok bare et delaspekt ved denne utgivelsen, hovedformålet var å dokumentere hva 'søringer' hadde skrevet om Nord-Norge i nesten tusen år -- fra vikinghøvdingen Ottar i 890 til amtmann G. P. Blom i 1827 -- men påvisningen av de mange merkverdige forestillinger som folk sørfra har hyset om nordlendingen, var så åpenbart en sidegevinst som Nils Magne visste å sette pris på og ta vare på. Utsagn som det følgende (fra nevnte Blom) er bare ett blant utallige andre som må ha vært *gefundenes Fressen* for mytejegeren Knutsen: "Nordlændingens Sædelighed i indskrænket Forstand vil man ei rose, især hvad Kyst- og øboerne angaaer. Qvinderne i Almindelighed skulle ei have Lyst til at døe Lucretias Død. Især ere Bodøes Skjønne af Almue-Classen i et slemt Ord i saa Henseende."

Ja, myten om livet nord for moralsirkelen, det var en av disse seiglivede myter som Nils Magne var ideligen ute etter å avkrefte, men villig innrømmet, ikke uten en viss motstand fra noen av oss andres side, det er jo noen myter vi finner mer bevaringsverdige enn andre, noen av oss, altså, sikkert ikke alle. Slik er det vel med alle myter, noen vil vi helst bli kvitt og er best tjent med å kvitte oss med, både de/vi som blir utsatt for dem, og de/vi som kolporterer dem, andre sitter så dypt i oss at vi nødvendig vil kvitte oss med dem. Fordommer er alltid av det onde, men myter kan også være godartede og ha et positivt innhold. Jeg kunne godt sette meg inn i Nils Magnes motiver den gang, jeg kunne godt forstå at han gjerne ville gjøre nordlendingen lik alle oss andre, men i mitt stille sinn tenkte jeg at det får være måte på, driver du det ikke for langt nå, kan vi ikke i det minste få lov til å beholde noen av mytens gode bestanddeler, bildet av nordlendingen som raus, livsglad, gjestfri, talelysten, selskapelig, kvinne- eller mannekjær, løssluppen... alt dette som vi granngivelig opplever som innbegrepet av det nordnorske lynne, og som vi faktisk også som regel får bekreftet, ikke avkreftet i nordlendingers selskap, og som Nils Magne selv er en lys levende inkarnasjon av, ja, jeg gjentar det gjerne, gjennom sine talemåter og sin framtoning og hele sitt vesen bekrefter Nils Magne de gode sider ved den myte som han avkrefter gjennom sin tale og sin skrift. Han lever opp til Myten om nordlendingen, han er nordlendingen i renkultur, og *den* myten vil jeg helst bevare, også i dag, ja, ikke minst i dag, her jeg sitter i København

og tenker med glede og vemod tilbake på min Tromsø-tid, og jeg tror nok at Nils Magne vil tilgi meg denne lille betenkelighet med hensyn til hans hjertesak, ja, kanskje vil han endog gi meg rett.

Det var først med boka *Nordens Paris* med undertittelen *Vandringer i Tromsøs muntre liv og historie* fra 1996 at Nils Magne for alvor slo seg løs, en bok som er et overflødigshorn av festlige anekdoter tråkket sammen ved hjelp av en lett henslengt skrift med en forteller som strør omkring seg med velopplagte kommentarer til dette og hint, en overskuddsbok, som han i forordet selv kaller "et lystbetont kåseri", en bok som gjør "krav på å bli oppfattet som en kjærlighetserklæring til denne herlige byen." Så sant, så sant, jeg skal være den første til å skrive under på Nils Magnes karakteristikker av Tromsø som en herlig by, men denne bok var bare framtidsmusikk da jeg satt vegg i vegg med Nils Magne på Brenn-bygget og pønsket på om tiden snart var moden for å ta en øl på Rorbua, eller om jeg skulle holde tørsten i age til Prelaten hadde åpnet sine dører. Men allerede den gang hadde Nils Magne begynt å nynne på de toner som senere skulle bli til en hel musical i *Nordens Paris*. Selv om han var fra Harstad-kanten, var han lommekjent i Tromsø og visste å sette pris på byens fortreffeligheter, selv om han ikke var så lett å lokke ut på det tromsøske nattelivs glattis som visse andre kolleger av meg, til det hadde han det alt for travelt med sine allehånde gjøremål. Som festmenneske har Nils Magne alltid visst at det kommer en dag i morgen, en dag da folk vil gjøre krav på ham, det lærte jeg tidlig å forstå, og jeg observerte også tidlig at til disse hørte ikke bare studentene, men også representanter for hele det nordnorske kulturliv, samt en rekke andre, fjern og nær, som denne beretning ikke gir rom for. For hvis ikke Nils Magne snakket med studentene, så snakket han i telefonen, for det var så mange som ville ha tak i ham, og hvis han ikke selv ble kontaktet, så sørget han nok for at folk skulle få høre fra ham. For Universitetet har aldri vært tumbleplass stor nok for Nils Magne, han har aldri nøydd seg med å opptre *inter muros*, i den grad har han tatt sin oppgave som populærvitenskapelig formidler alvorlig at enkelte nok kan ha følt lyst til å sette ham på plass og minne ham om at det er universitetet som er hans rette arbeidsplass. Det ville være å gjøre Nils Magne urett. Han har nemlig i det store og hele klart å kombinere rollen som amanuensis og rollen som formidler av nordnorsk kultur og litteratur til en bredere

offentlighet. Nordnorsk kulturliv ville ha vært fattigere uten ham, ihuga har han støttet og viderebrakt den, dog ikke ukritisk, for Nils Magne har ikke vært den som har rost alt nordnorsk opp i skyene, tvertimot har han mange ganger vært verst mot sine egne og kommet med sterke og provokatoriske utsagn om bøker og forfattere som han har veiet og funnet for lett. Flere ganger har det rast strie vinder om Nils Magne, jeg husker fortsatt et stormfullt møte i Brenn-bygget da Nils Magne svingte piskan over forfatteren Idar Kristiansen.

En fullstendig beretning om Nils Magnes liv og virke ville kreve mange kapitler, noe *denne* beretning ikke gir rom for, og som heller ikke hører hjemme her. Men det er ét kapittel som ikke kan utelates, og fordi jeg-fortelleren i denne beretning er en biperson i selvsamme beretning, starter dette kapitlet på et helt annet sted enn det ellers ville ha gjort.

III.

En solrik dag i begynnelsen av august, tre år etter ankomsten til Tromsø, stod jeg og speidet etter en taxi på flyplassen i Bodø. Jeg skulle blitt hentet, men jeg hadde av grunner som ikke hører hjemme i denne beretning, kommet for sent til flyavgangen på Fornebu. Gode råd var dyre, for målet for min reise var Hamarøy, der jeg om få timer skulle holde et foredrag. Til alt hell fikk jeg telefonisk kontakt med Nils Magne, som befant seg på stedet, og han så ingen annen råd enn at jeg måtte kaste meg inn i en taxi i Bodø og se til å komme meg til Hamarøy fortere enn svint. Som sagt, så gjort, og da jeg var vel framme, stod Nils Magne klar til å ta imot meg og geleidet meg straks til møtestedet, et klasseværelse på skolen, der den lille gruppen av deltakere på det første litterære seminaret i Hamsun-dagenes historie, ventet utålmodig på den forsinkede foredragsholder. Hva som deretter skjedde, skal jeg ikke gå nærmere inn på her, men vel verdt å nevne er det vel at jeg ble overfuset av Arild Haaland for min ideologikritiske gjennomgang av *Markens grøde*, og at han og jeg og flere andre, deriblant Nils Magne, satt oppe og diskuterte så fillene føyk det meste av natten. For meg utgjør dette den uforglemmelige start på de nå etter hvert så berømte Hamsun-dager. For Nils Magnes hadde det startet atskillig før. Han var en av initiativtakerne til Hamsun-selskapet som fra første stund sto som arrangør av disse dager i samarbeid med lokale krefter, som også var medlemmer. Om

noen skal tillegges æren -- og det er sant fordyden meg i dette tilfelle ingen talemåte -- for at Hamsun-selskapet ble stablet på beina og Hamsun-dagene en realitet, så er det Nils Magne. Både selskapet og 'dagene' er hans verk, det startet i det små, men det ballet hurtig på seg, det siste er også Nils Magnes fortjeneste.

Som talsmann for en regional litteraturforskning var Nils Magne i den heldige stilling at *hans* region hadde fostret en verdensberømt, en av de fremste prosaforfattere til alle tider, og at denne forfatters verk i betydelig grad var tuftet på erfaringer fra den landsdel han vokste opp i. Den gav den regionale litteraturforskning i Nord-Norge et vingefang som knapt noen annen region kan bryste seg av, og jeg vet ikke om det stemmer, men jeg har en fornemmelse av at Nils Magnes entusiasme for det nordnorske ikke ville ha vært fullt så heftig hvis ikke så hadde vært tilfelle. For de som tror at Nils Magne er en heimføding, tar grundig feil. Som talsmann for det nordnorske har han alltid rettet blikket utad, og nettopp Hamsun har gitt ham rikelig anledning til å bli kjent med den store verden. Fra første stund var det maktpåliggende for Nils Magne, som Hamsun-selskapets formann, å kombinere bildet av Hamsun som nordnorsk forfatter med synet på Hamsun som en internasjonal forfatter som krevde å bli behandlet ut fra et videre perspektiv enn det regionale. Det er tale om en balansegang som nok ikke alltid har vært like lett å gjennomføre. På den ene side har han holdt de i tømme som på regionalsjåvinistisk vis har dyrket Hamsun som nordnorsk forfatter, på den annen har han kraftig understreket landsdelens betydning for forfatterskapet overfor de som har vært tilbøyelig til å avvise en slik synsmåte som provinsiell. I tråd med dette har han både ønsket å trekke på lokale krefter og lagt vekt på å hente forelesere fra hele verden til Hamsun-dagene. Begge deler har han lyktes med, og Hamsun-dagene har, som vi alle vet, blitt en stor suksess. Fra den spede begynnelse i et klasserom har arrangementet svulmet opp med det litterære seminaret som kjernen i et mangfold av aktiviteter der Nils Magne har hatt hånd i hanke med det meste. Intet har vært for smått eller for stort til at han ikke har ønsket å ha en finger med i spillet, og alt i alt er det vel som formann for Hamsun-selskapet og som *primus motor* blant arrangørene av Hamsun-dagene at han har feiret sine største triumfer som organisator og litterær budbringer. Ikke bare har han vært potte og panne under selve arrangementet, det er også han som har stått for forberedelsene

til seminaret, invitert gjester fra fjern og nær, redigert Hamsun-selskapets medlemsblad, likeledes utgivelsen av foredragene som blir holdt på Hamarøy, som i starten ikke var annet enn et lite hefte, men som ganske snart ble til en hel bok, og som samlet er blitt til et lite bibliotek hvor et flertall av de fremste Hamsun-forskere både i Norge og utlandet er representert.

Men Nils Magne har ikke nøydt seg med dette, han har også tatt initiativ til Hamsun-arrangementer i utlandet, i Madrid, i Ghent, i Edinburgh, flere steder, og han har arbeidet for å gjøre universitetet i Tromsø til et sentrum for Hamsun-forskningen, blant annet ved å arrangere to Hamsun-konferanser der. I lang tid har han vært den fremste koordinator av aktiviteter knyttet til Hamsuns navn og forfatterskap. Jeg har vært med på mye på dette, jeg har forelest på Hamsun-dagene flere ganger, jeg har reist med Nils Magne både hit og dit, og jeg kunne ha gjort min beretning mange sider lengre ved å trekke på mine minner om Nils Magne på talerstolen og i kulissene, velopplagt til enhver tid, Hamsun-selskapets toastmaster, som han en gang, spydig, ble kalt av en person som ikke visste hva han talte om. Jo, Nils Magne har vært en selvskreven 'toastmaster', men hans viten om Hamsun og hans forfatterskap er ikke mindre av den grunn, han har vært en krumtapp i Hamsun-miljøet, han har trukket i svært mange av de tråder som har vært nødvendig for nettopp å nøste Hamsun-forskere og Hamsun-interesserte sammen til et miljø, det har han høstet ros for, og den rosen har han fortjent. Da han som avtroppende formann ble tildelt Hamsun-selskapets pris under siste års Hamsun-dager, ble han takket med trampeklapp og høstet den applaus han hadde rett på.

Ethvert virke må ha sin ende, enhver beretning må ha sin slutt, også denne. Da jeg ble bedt om å bidra til dette festskriftet, ble det samtidig uttrykt et ønske om at jeg skulle konsentrere mitt bidrag om den tid jeg oppholdt meg i Tromsø og om mitt forhold til jubilaranten. Det har jeg etter beste evne forsøkt å gjøre. Jeg har plukket litt hist og litt her, mye er unevnt, erfaringene med å bo til leie i kjellerleiligheten i Nils Magnes hus i Nansenveien har jeg valgt å holde utenfor, de hører til privatsfæren, og faller av den grunn ikke nødvendigvis utenfor denne beretning, mange av våre viktigste samtaler om livet og litteraturen har foregått der, men alt kan og skal jo ikke sies, og etter som det skulle handle om min Tromsø-tid faller det vel naturlig at

denne beretning avsluttes med en scene fra de varme sommerdagene i 1984 da mitt Tromsø-opphold sang på siste verset. Varmt var det, ja, varmere enn det noen gang hadde vært. For første gang badet jeg i sjøen i Tromsø, og nettopp denne sommeren arrangerte vi et tre-ukers for danske studenter. Det var ikke første gangen vi arrangerte slike sommerkurser, de utgjør et kapittel for seg, et av de mange festlige kapitler jeg har valgt å utelate, men nettopp dette siste av kursene som jeg selv var med på, like før jeg brøt opp for godt, det kan jeg ikke komme forbi.

Været var storartet, studentene var begeistret, alt var som det skulle være. En kveld som ganske snart gikk over i natt, uten at vi merket det, tok vi studentene med oss på båttur, det var stille sjø, havet lå speilblankt, solen sluttet ikke å skinne. Vi fisket, eller rettere sagt: studentene fisket, og de fikk fisk, Nils Magne og jeg hadde vår fulle hyre med å sløye fisken. Side om side sto vi på knærne med hver vår tollekniv i hånden og sløyet fisk. Etterpå var det ferskfesk og lever i byssa, kokt i den rette blandingen med eddik og løk som Nils Magne var så nøye med å holde seg til. Det var en makeløs natt. Vi er noen lykkelige få for hvem arbeid og hobby går opp i en høyere enhet, ikke alltid, men ofte, og hva er arbeid? Å sløye og tilberede selvfangeret fisk for takknemlige studenter? Å kåsere, forelese, undervise i forfattere vi setter pris på? Tromsø-tiden er en særlig tid for meg, Nils Magne var en viktig person for meg i denne tid, jeg tenker tilbake på den både med vemod og glede, ja, jeg fristes til å skrive: i de siste dager har jeg tenkt og tenkt på Nordlandssommerens evige dag, eller rettere sagt: på en lys sommernatt da jeg stod på kne sammen med Nils Magne på dekket av en båt nord for Tromsøya. Det var mine fineste timer, ja, kanskje kan jeg si med den berømte statsmann, kanskje, var dette vår fineste tid, disse årene i Tromsø i forkant og etterkant av 1980. Flo og fjære har skiftet mange ganger siden da, mye vann har strømmet under Kvaløybrua, og mye minneverdig har skjedd både før og siden denne tid, men er det noe som kan måle seg med den? Jeg vet i alle fall at jeg har nedtegnet denne beretning med samme indre jubel som en viss gymnaslærer og navnebror av den unge Hamsun nedtegnet *sin* beretning med, og dertil med visshet om at hvis ikke Nils Magne hadde levd opp til de gode sider av myten om nordlendingen, ville denne beretning ha sett helt annerledes ut, det får du tilgi at jeg velger som mine avslutningsord, gamle venn.